

องค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดกรุงเทพมหานคร*

THE COMPONENTS OF TEACHER COMPETENCY ACCORDING TO BUDDHIST
PRINCIPLES OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS UNDER THE JURISDICTION OF
BANGKOK

^[1]พระมหาพรศักดิ์ วรสกโก (บัวทอง) Phramaha Pornsak Worasakko (Bountong)

^[2]พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวาทโน Phramaha Yannawat Thitavaddhano

^[3]ลำพอง กลมกุล Lampong Klomkul

^{[1][2][3]}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: phrakhruwitton@gmail.com

Article Received: December 16, 2022, Revised: December 27, 2022, Accepted: December 27, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ออกแบบการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารสถานศึกษา ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ สมรรถนะความเป็นครู 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะของครู ขยันอดทน เสียสละ มีเมตตา วางตนให้เหมาะสม สร้างความสามัคคี 2) การพัฒนาความรู้ของครู ประกอบด้วย มีความสนใจ มีการใฝ่รู้ มีวิสัยทัศน์ พัฒนาตนเอง เป็นผู้นำปฏิบัติได้ 3) ศาสตร์การสอนของครู ประกอบด้วย มีวาจาไพเราะ มีมนุษยสัมพันธ์ รอบรู้วิชาการ ความคิดสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ โดยใช้หลักภาวนา 4 มีกายพัฒนากายของครู พัฒนาการประพฤติกของครู ครูมีใจสดชื่นเบิกบาน อบรมปัญญาของครู

คำสำคัญ: สมรรถนะ, ความเป็นครู, หลักพุทธธรรม, โรงเรียนประถมศึกษา

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่อง การพัฒนาโมเดลสมรรถนะ ความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร

ABSTRACT

This research article aimed to study the components of teacher competency according to Buddhist principles of elementary school teachers under the jurisdiction of Bangkok. The research was designed using qualitative research by interviewing key informants, namely expert in educational institution administration by purposive selection of 12 people. The research tool consisted of an interview form and analyzed the data by forming inductive conclusions and content analysis. The results showed that the components of teacher competency according to Buddhist principles of elementary school teachers under the jurisdiction of Bangkok had 3 components: teacher competency in 3 aspects: 1) characteristics of teachers: diligence, patience, sacrifice, kindness, self-discipline, unity 2) the knowledge development of teachers consisted of having interest, pursuit of knowledge, vision, self-development, and being a practical leader, 3) the teachers' science of teaching consisted of having good speech, human relations, academic knowledge, creativity, and responsibility by using the principle of Bhavanā 4; developing teachers' bodies, developing teachers' behaviors, refreshing teachers' minds, and training teachers' wisdom.

Keywords: Competency, Teacherhood, Buddhist Principles, Elementary School

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษายังเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปประเทศเพื่อสนับสนุนการบรรลุตามยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดไว้ในด้านต่างๆ เนื่องด้วยการศึกษาเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ ดังนั้น แผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะสนับสนุนการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ด้านความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม และด้านขีดความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ มาตรา 52 (คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, 2562) ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครูคณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีโดยมีหลักการสำคัญ คือ ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทยพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคมมีจริยธรรมและคุณธรรมพัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพรวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟูใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

ในเดือนกุมภาพันธ์ 2560 ครุสภาโดยความร่วมมือกับสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีเมส) และศูนย์ภูมิภาคว่าด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาของซีมีโอ (ซีมีโออินโนเทค) ได้ริเริ่มพัฒนากรอบสมรรถนะครูเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้น และนำไปสู่การจัดประชุมเจ้าหน้าที่ระดับสูงจากกระทรวงศึกษาธิการ 11 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในเดือนเมษายน 2560 ณ กรุงเทพมหานคร ในการประชุมครั้งนั้น ได้มีการทบทวนและอภิปรายเกี่ยวกับมาตรฐานครู จากประเทศต่างๆ รวมถึงเอกสาร มาตรฐานสมรรถนะทางการสอนในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การตรวจสอบใน 11 ประเทศรวมถึงการเรียนเชิญวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรและสถาบันการศึกษาชั้นนำ อาทิ วิทยาลัยครูของมหาวิทยาลัยโคลอมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา และองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) มาให้ความรู้และแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเรื่องสมรรถนะของครูด้วย (สำนักงานเลขาธิการครุสภา, 2562)

ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเอตทัคคะผู้มีความเหมาะสม เช่น พระอัครสาวกทั้ง สองและเอตทัคคะผู้เลิศเฉพาะด้าน เช่น พระสารีบุตรเถระซึ่งมีปัญหาการรองจากพระองค์ทรงแต่งตั้งให้เป็นพระธรรมเสนาบดี ส่วนพระมหาเถระรูปอื่นก็ทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ซึ่งการแต่งตั้งพระองค์ไม่ทรงเห็นว่าผู้ใดผู้หนึ่งมีใกล้ชิดพระองค์แล้วจะทรงแต่งตั้งพระองค์ทรงพิจารณาตามคุณสมบัติของแต่ละท่านจะเห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลการบริหารคณะสงฆ์ มีกฎเกณฑ์ขั้นตอนต่างๆ ง่ายและไม่สลับซับซ้อนมากนัก อาจเป็นเพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นธรรมราชาทรงประกอบด้วยพุทธคุณ 2 คือ 1) อตตहितสมบัติ คือ ความถึงพร้อมประโยชน์ตนทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์เองเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว 2) พรหิตปฏิบัติ คือการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นส่วนพุทธบริษัท 4 ก็ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบยิ่งประพุดิตตามธรรมตามที่พระองค์ให้สมาทานธรรมจึงเห็นได้ว่าหลักการที่พระองค์วางไว้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันจึงทำให้สังคมในขณะนั้นสงบสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2546) ส่งเสริมการฝึกอบรมจิตใจและการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2554) สังคมไทยได้ยึดถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องพระพุทธศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองในประเทศไทยเข้ามาเป็นแม่แบบในการดำเนินชีวิตของคนไทยมายาวนานอีกทั้งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่นำพาบุคคลและสังคมไปสู่ความเจริญงอกงามทางจิตใจและปัญญาด้วยวิถีแห่งการปฏิบัติที่หลากหลาย (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2541)

การพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์พร้อมในทุกด้านของชีวิต โดยการเรียนรู้ของศิษย์ที่ประกอบด้วยศรัทธาจะบรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาได้ ถ้าครูและศิษย์มีสัมพันธภาพในลักษณะของการสนับสนุน ชี้แนะ อบรม พยายามด้วยความปรารถนาดี ให้ศิษย์มีความศรัทธา มีความมุ่งมั่น รู้จักคิดเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติตามความเป็นจริงและสามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อชีวิตได้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้มีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง องค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางการนำหลักพุทธธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้ามาประยุกต์ใช้กับสมรรถนะในการพัฒนาสมรรถนะของครูในสถานศึกษาให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่ไปกับคุณธรรมของครูอันเป็นประโยชน์ต่อการทำหน้าที่ความเป็นครูและเป็นภูมิคุ้มกันจริยธรรมความเป็นครูให้สมบูรณ์

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย จำนวน 12 รูป/คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยมีกลุ่มเป้าหมายมี 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 นักวิชาการด้านพุทธบริหารการศึกษาได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 3 รูป/คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิผู้ที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์จะมีคุณสมบัติดังนี้ 1) มีผลงานทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 2) จบการศึกษาระดับปริญญาธรรม 9 ประโยค

กลุ่มที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารสถานศึกษา ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 9 รูป/คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิผู้ที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์จะมีคุณสมบัติดังนี้ 1) จบการศึกษาในสาขาบริหารการศึกษา 2) เป็นครูผู้สอนของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครอย่างน้อย 10 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) สมรรถนะความเป็นครู 2) หลักพุทธธรรม คือ ภาวนา 4 และภาวิต 4 การกำหนดวิธีการจัดกระทำข้อมูลมี 3 กระบวนการคือ 1) การลดทอนข้อมูล 2) การตรวจสอบข้อมูล 3) การวิเคราะห์ข้อมูล

3. การกำหนดวิธีการจัดกระทำข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) การลดทอนข้อมูล เป็นการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แล้วจัดลงในหัวข้อ ที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเลือกหาจุดที่น่าสนใจของแต่ละตัวแปรที่ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับตัวแปรที่สนใจศึกษาและเป็นข้อมูลที่เกิดจากประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา

2) การตรวจสอบข้อมูล เป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยพิจารณาจากสารสนเทศที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ก่อนการสัมภาษณ์

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยในระยะที่ 1 นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยผลการวิเคราะห์ที่ได้จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการวิจัยในระยะที่ 1 คือ ได้องค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

องค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด กรุงเทพมหานคร

1. องค์ประกอบสมรรถนะความเป็นครู ประกอบด้วย 3 ด้าน

1.1 คุณลักษณะของครู

เนื่องจากครูเป็นผู้ถ่ายทอดศิลปะวิทยาให้แก่ศิษย์ เป็นต้นแบบทั้งทางกาย วาจา และด้านคุณธรรมและจริยธรรม ต้องทำหน้าที่อันยิ่งใหญ่ในการให้ความรู้ ให้ความรัก ให้ความเมตตาปรารถนาดีต่อนักเรียน ครูที่งามด้วยมารยาทงามด้วยความประพฤติย่อมเสริมสร้างบุคลิกภาพของความเป็นครูให้เป็นที่น่าศรัทธาเลื่อมใสของศิษย์และบุคคลทั่วไป ในขณะที่เดียวกัน ครูที่รักษาจรรยาวิชาชีพหรือจรรยาบรรณครูได้อย่างครบถ้วนย่อมนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ศิษย์ตนเอง รวมทั้งช่วยเสริมสร้างเกียรติและศักดิ์ศรีให้กับสถาบันวิชาชีพครูด้วย ดังนั้นผู้ประกอบวิชาชีพครูทุกคนจึงจำเป็นต้องศึกษา ทำความเข้าใจ จดจำจรรยา บรรณหรือจรรยาวิชาชีพของตนให้แม่นยำและพยายามปฏิบัติตามจรรยาบรรณให้ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ งานของครูนั้นเป็นงานที่ยากและต้องใช้ความอดทนเสียสละมาก ยิ่งในปัจจุบัน ยิ่งยากขึ้นทุกทีเพราะเกิดมีความคิดสมัยใหม่เกิดขึ้นอยู่เสมอ จำเป็นต้องยอมรับพัฒนา และปรับปรุงงานในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะคุณลักษณะของครูเองทั้งภายนอกและภายใน งานที่ยากยิ่งของผู้ที่มีวิญญาณความเป็นครูคือ การอบรมฝึกฝนคนให้เป็นมนุษย์ การเป็นมนุษย์ หมายถึง การเป็นผู้มีจิตใจสูง เป็นผู้มีความรู้ จักฝึกหัดชอบชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัว ต่อบาปต่อความเลวร้ายทั้งปวง นอกจากกายชั่วแล้วบาปแล้วจะต้องพยายามสร้างแต่ความดีให้กับตนเอง และผู้อื่นอยู่เสมอด้วย สิ่งต่างๆ ดังกล่าวจะบังเกิดแก่ศิษย์ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ จะต้องอาศัยครูที่มีความเจนจัดในการฝึกฝนศิษย์ นั่นคือ จะต้องมีความยินดีพอใจที่จะอบรมสั่งสอนศิษย์ มีความอดทนที่จะพรั่าสอน แม้ว่าศิษย์ของตนจะฝึกฝนยากสักเพียงใดก็จะพยายาม ทั้งนี้ครูต้องวางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ การปฏิบัติตนต่อหัวหน้างาน ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่อนักเรียน ย่อมมีบริบทที่แตกต่างกัน ฉะนั้นจำเป็นต้องมีศิลปะในการทำงาน ศิลปะในการเจรจา เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายนั้นราบรื่น อีกทั้งยังจะได้รับความร่วมมืออย่างดีจากทุกส่วนงาน ครูควรมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมที่จะเกิดขึ้นมากกว่าส่วนตน มุ่งสร้างความเป็นทีมให้เกิดขึ้นเพื่อรองรับงานหรือโครงการต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ลักษณะของครูที่ดีนั้นต้องเป็นผู้มีความรอบรู้ มีความเข้าใจในวิชาการต่างๆ มีความแม่นยำในวิชาที่สอนตลอดจนวิชาการอื่นๆ ตามสมควร มีความตั้งใจในการทำงาน สามารถปรับตัว แก้ไข ปรับเปลี่ยนงานหรือโครงการตามสภาวการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี การมีความรู้ดีเพียงด้านเดียวไม่เป็นการเพียงพอสำหรับความเป็นครู ครูที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ มีความสามารถในการสอนคนด้วยความสามารถในการสอนจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายๆ อย่าง ที่สำคัญได้แก่ รู้หลักการสอน รู้จักนักเรียนที่จะสอน รู้จักสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน สุขภาพอนามัยสมบูรณ์บุคลิกภาพ เหมาะสม ความพร้อมที่จะเรียนรู้ของนักเรียน และมีการนำเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 การพัฒนาความรู้ของครู

การที่จะพัฒนาความรู้ของครูได้ต้องเริ่มที่ตนเอง คือเริ่มจากภายในก่อน ให้มีความตั้งใจหรือใฝ่พัฒนาเป็น Mindset ที่ครูทุกวันนี้ควรจะมีเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน การมีความกระตือรือร้นที่จะรับรู้เรื่องหรือความรู้ต่างๆ ของสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างหลากหลายความสนใจที่กว้างขวางย่อมเกิดจากประสบการณ์ที่หลากหลายของบุคคลนั้นๆ ครูที่มีความสนใจกว้างขวางจะเป็นครูที่สามารถเลือกใช้คำพูด หรือการกระทำให้ถูกใจคนได้หลายลักษณะซึ่งเป็นไปตามหลักของการสื่อสาร

ความคิดที่ว่าบุคคลที่มีความสนใจตรงกันจะสื่อสารความคิดกันได้ดีแต่เนื่องจากลูกศิษย์ของครูมีจำนวนหลายคนและหลากหลายความสนใจครูจึงต้องมีความสนใจหลากหลายตามไปด้วยมิเช่นนั้นแล้วก็จะถูกใจลูกศิษย์ส่วนน้อยแต่ไม่ถูกใจลูกศิษย์ส่วนมาก ครูดีในยุคโลกาภิวัตน์หรือในยุคใดๆ ก็ตาม จะต้องเป็นผู้ที่ใฝ่ดีหมายความว่า ดวงจิตของผู้ที่เป็นครูนั้น จะต้องใฝ่ในคุณความดีต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นศิษย์และบุคคลทั่วไปได้เห็นว่าผู้เป็นครูนั้นเป็นคนดีมีคุณธรรม สมควรได้รับการยกย่องให้เป็นปูชนียบุคคล ครูที่ดีต้องรู้จักประเมินผลและปรับปรุงการทำงานของตนเองอยู่เสมอ รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์และนำมาพัฒนาตนเอง ยอมรับความเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผล ศึกษาหาความรู้ยู่ตลอดเวลา สนใจติดตามเข้าร่วมประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเมื่อมีโอกาส ไม่หยุดเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนานักเรียนไปพร้อมกัน ครูควรมีวิสัยทัศน์คือเป็นผู้มองการณ์ไกลใช้ปัญญา หรือในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า จักขุมการมองการณ์ไกลใช้ปัญญาหรือมีวิสัยทัศน์นั้น คือความสามารถในการมองเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อที่จะวางแผนแก้ปัญหา หรือรองรับสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้เป็นอย่างดีดุจจกบริหารมืออาชีพ สามารถเป็นต้นแบบที่ดีหรือนำปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.3 ศาสตร์การสอนของครู

การแสดงออกโดยทางวาจาและบุคลิกภาพทางวาจาที่ดีของครู คือการพูดด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง ชัดเจน เหมาะสมกับบุคลิกภาพของลูกศิษย์ ซึ่งหมายถึง ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไปการพูดด้วยน้ำเสียงที่แผ่ด้วยความเมตตาปรารถนาดีนุ่มนวลการพูดด้วยลีลาที่เหมาะสมไม่ช้าไม่เร็วจนเกินไป การไม่พูดมากจนน่ารำคาญ เหล่านี้จึงเป็นศิลปะวาจาที่ครูควรมีในการสื่อสารหรือถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้แก่ศิษย์ เพราะเมื่อทำตนให้เป็นที่รักแก่ศิษย์แล้ว ย่อมจะสามารถถ่ายทอดศิลปะวิทยาได้ง่ายยิ่งขึ้น รวมไปถึงการมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างครูกับศิษย์ ย่อมเอื้อต่อการเรียนการสอนมากขึ้นไปอีก เพราะหากศิษย์มีอคติหรือคิดลบต่อครูแล้วก็จะไม่ตั้งใจเรียน แม้ครูจะมีเทคนิควิธีในการสอนมากเพียงใดก็ตาม ครูจึงควรทำตนให้ศิษย์รักตามฐานะที่ตนสามารถทำได้ โดยใช้ความจริงใจ ความเมตตาปรารถนาดีในการถ่ายทอดความรู้โดยไม่หวังแทน ครูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในด้านวิชาการและความเข้าใจในตัวของลูกศิษย์ที่กำลังทำการสอนเพื่อปรับวิธีการเรียนการสอนให้เข้ากับบริบทของโรงเรียนและในห้องเรียนนั้นๆ และครูต้องสามารถให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาแก่เด็กนักเรียนได้ทั้งเรื่องการเรียนและเรื่องอื่นๆ ครูควรเป็นผู้มีความริเริ่มสร้างสรรค์ วิจารณ์และตัดสินอย่างมีเหตุผล คือความประพฤติในลักษณะสร้างสรรค์และปรับปรุงมีเหตุมีผลในการทำหน้าที่การงานอย่างมีความรับผิดชอบ ส่วนการมีความรู้ทางวิชาการที่เป็นเลิศ คือ มีความรู้ดี สามารถสอนนักเรียนได้และมีการถ่ายทอดความรู้ที่ดีในเมื่อมีความรู้ดีแล้วก็ต้องสามารถถ่ายทอดความรู้ที่มีนั้นให้แก่เด็กนักเรียนได้ใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเด็กและสภาพแวดล้อมของเด็ก เพราะว่าเด็กแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน ครูมีความสามารถในการใช้สื่อการสอน หมายถึง ความสามารถที่จะคิดและเลือกใช้สื่อประกอบการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายความว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากในเวลาอันสั้นโดยที่ครูและนักเรียนต่างก็เหนื่อยไม่มาก ซึ่งจะเป็นการใช้สื่อที่เหมาะสมและเกิดผลสัมฤทธิ์ดีมากขึ้นด้วยและที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือในปัจจุบันนี้ครูเป็นผู้นำอำนวยความสะดวกในการจัดการห้องเรียนเป็นผู้ให้การช่วยเหลือและจัดการกับปัญหาของนักเรียนจัดและนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งรวบรวมข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความรู้และทักษะของนักเรียนอย่างเป็นระบบ

2. องค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและเป็นข้อปฏิบัติอันเป็นแนวทางที่จะทำให้มนุษย์มีความประพฤติปฏิบัติชอบและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการทำงานตามความเหมาะสมเพื่อความสมดุลของชีวิตทั้งทางกายจิตและปัญญาของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนหรือประโยชน์ต่อส่วนรวมอันนำไปสู่ความสงบสุขและสันติสุขของสังคม

2.1 สมรรถนะความเป็นครูตามหลักภาวา 4 หมายถึง การพัฒนาสมรรถนะหรือความเป็นครูให้เพิ่มมากขึ้น โดยมีการฝึกอบรมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

1) กายภาวา หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งต่าง ๆ กับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี ไม่ให้เกิดโทษ รวมไปถึงบุคลิกภาพของครูที่แสดงออกทั้งภายในและภายนอกจะต้องงดงาม เป็นที่น่าเคารพยกย่องของศิษย์และผู้พบเห็น

2) สีลภาวา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาการประพฤติการฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน คือครูสามารถดำรงตนให้อยู่ในวินัยได้ด้วยดี ไม่กระทบกระทั่งกับผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งยั่วยู่ในการทำ ความชั่วหรือสิ่งที่เสื่อมเสีย

3) จิตภาวา หมายถึง การเจริญจิต การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญองกามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบานเป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น เมื่ออบรมจิตได้ดีแล้วจิตจะมีความหนักแน่นและมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคหรือสิ่งที่จะทำ ให้เป้าหมายของเราไขว่คว้าได้ ก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนงานหรือพัฒนาตนเองได้ดียิ่งขึ้น

4) ปัญญาภาวา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญาหรือการฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นโลก และชีวิตตามสภาวะสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสปลดปล่อยจากความทุกข์แก้ไขปัญญาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

2.2 สมรรถนะความเป็นครูตามหลักภาวิต 4 หมายถึง ผู้มีตนอันเจริญแล้ว ดังนี้

1) ภาวิตกายมีกายที่พัฒนาแล้ว คือมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมกาย กายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดีเริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์เช่นตาหูตึงเป็นต้นอย่างมีสติ ดูเป็นฟังเป็น สามารถสิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาดได้ผลตามคุณค่าที่มีอย่างคุ้มค่า

2) ภาวิตศีล มีศีลที่พัฒนาแล้ว คือมีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นและตนเอง ประกอบอาชีพที่สุจริต มีลักษณะความประพฤติที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขให้แก่สังคม ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่

3) ภาวิตจิตมีจิตที่พัฒนาแล้ว คือมีจิตในที่ฝึกอบรมดีแล้วสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิตคือประกอบด้วยคุณธรรมเช่นมีเมตตากรุณาเอื้ออารีมีมุทิตามีความเคารพอ่อนโยน ซื่อสัตย์กตัญญูเป็นต้นสมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิตคือมีจิตใจเข้มแข็งมั่นคงมีความเพียรพยายามกล้าหาญอดทนรับผิดชอบมีสติมีสมาธิเป็นต้น และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิตคือมีจิตใจที่ร่าเริงเบิกบานสดชื่นเอิบอิมผ่องใสและสงบเป็นสุข บุคคลอื่นที่อยู่ใกล้แล้วก็จะมีความสุข สงบร่มเย็นและเบิกบานไปด้วย

4) ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว คือมีปัญญาที่ได้รับการอบรมไว้ดีแล้ว จะสามารถรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ซึ่งมองดูรู้เห็นเข้าใจเหตุปัจจัยที่มีที่ก่อกองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็นปราศจากอคติ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

องค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบที่ 1 สมรรถนะความเป็นครูมี 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะของครู ประกอบด้วย (1) ชยันตทน (2) เสียสละ (3) มีเมตตา (4) วางตนให้เหมาะสม (5) สร้างความสามัคคี 2) การพัฒนาความรู้ของครู ประกอบด้วย (1) มีความสนใจ (2) มีการใฝ่รู้ (3) มีวิสัยทัศน์ (4) พัฒนาตนเอง (5) เป็นผู้นำปฏิบัติได้ 3) ศาสตร์การสอนของครู ประกอบด้วย (1) มีวาจาไพเราะ (2) มีมนุษยสัมพันธ์ (3) รอบรู้วิชาการ (4) ความคิดสร้างสรรค์ (5) มีความรับผิดชอบ องค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาสมรรถนะของครูตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ 1) ภาวนา 4 ประกอบด้วย (1) มีกายพัฒนากายของครู (กายภาวนา) (2) พัฒนาความประพฤติของครู (ศีลภาวนา) (3) ครูมีใจสดชื่นเบิกบาน (จิตภาวนา) (4) อบรมปัญญาของครู (ปัญญาภาวนา) 2) ภาวิต 4 ประกอบด้วย (1) ครูมีกายที่พัฒนาแล้ว (ภาวิตกายโย) (2) ครูมีความประพฤติที่พัฒนาแล้ว (ภาวิตศีล) (3) ครูมีสุขภาพจิตดีแล้ว (ภาวิตจิตโต) (4) ครูเกิดความรู้ความเข้าใจแล้ว (ภาวิตปัญญา) จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการพัฒนาโมเดลสมรรถนะความเป็นครูของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร สามารถทำให้เกิดประสิทธิภาพต่อสมรรถนะความเป็นครูมากขึ้น ซึ่งผลการวิจัยพบว่ามีผลสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของคิตยา อายุยืน (2558) ที่ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน ประกอบไปด้วย 1) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะตามหลักพุทธธรรมด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะตามหลักพุทธธรรมด้านการบริการที่ดี 3) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะตามหลักพุทธธรรมด้านการส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ 4) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะตามหลักพุทธธรรมด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม 5) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะตามหลักพุทธธรรมด้านการทำงานเป็นทีม เพื่อการพัฒนาบุคลากรให้เกิดพฤติกรรมที่ดี สามารถปฏิบัติอยู่ในกรอบกติกากฎเกณฑ์ระเบียบวินัยซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงาน (อธิศีลสิกขา) จนสามารถเกิดเป็นความมั่นคงตามมาตรฐานทางจรรยาบรรณ ที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้ความสามารถ (อธิจิตตสิกขา) ของเจ้าหน้าที่หรือพนักงานในสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบนให้มีคุณสมบัติตามที่องค์กรต้องการและเพื่อการแก้ไขปัญหาการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน นอกจากนี้ การฝึกปฏิบัติ 2 ประการดังกล่าวเป็นรากฐานที่มีส่วนช่วยเสริมให้บุคลากรเกิดทักษะความฉลาดความชำนาญประสบการณ์กระบวนการเรียนรู้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันถ่วงที (อธิปัญญาสิกขา)

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้เป็นสรุปองค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นครูตามหลักพุทธธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 สมรรถนะความเป็นครูมี 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะของครู 2) การพัฒนาความรู้ของครู 3) ศาสตร์การสอนของครู และองค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาสมรรถนะของครูตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ 1) ภาวนา 4 2) ภาวิต 4 สรุปดังภาพองค์ความรู้การวิจัยในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้บุคลากรหลักพุทธธรรมในกระบวนการพัฒนาสมรรถนะความเป็นครูในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร
 - 1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในทุกๆ ด้าน เพื่อประโยชน์ส่วนตัวและประโยชน์อย่างยิ่งต่อองค์กร
 - 1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้บริหารควรมีการสร้างแรงจูงใจเพื่อโน้มน้าวให้บุคลากรในองค์กรเกิดความกระตือรือร้นและใฝ่รู้ในการพัฒนาตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษาสมรรถนะด้านอื่นๆ ของครูในโรงเรียนประถมศึกษาเพิ่มเติม
 - 2.2 ควรศึกษาหลักพุทธธรรมอื่นที่อาจจะสามารถนำมาบูรณาการในการพัฒนาโมเดลสมรรถนะของครูในโรงเรียนประถมศึกษา
-

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี 2542 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (2562). **แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา**. แหล่งที่มา <http://nscr.nesdc.go.th/> สืบค้นเมื่อ 5 ก.ย. 2564.
- ศศิญา อายุยี่น. (2558). **กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน**. ศึกษานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2541). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12**. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2562). **กรอบสมรรถนะครูเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซี-ทีซีเอฟ)**. กรุงเทพมหานคร: ออนป้า.